

Protsessoriaja planeerimine

Ülevaade

- Üldised põhimõtted
- Plaanimise eesmärgid
- Plaanimisalgoritmid
- Plaanimine reaalajasüsteemides
- Plaanimine mitme protsessoriga süsteemides
- Näited: Solaris, Windows 2000, Linux

Üldised põhimõtted

- Multiprogrammeerisega saab protsessorit maksimaalselt ära kasutada
- Protsessori ja I/O kasutuse "pursete" (*burst*) tsüklid — protsessi täitmisel vahelduvad protsessorikasutus ja I/O
- Protsessorikasutususe faasi pikkus varieerub
- Protsessoriaja jagamine võib olla kas vabatahtlik või väljatõrjuv (*preemptive*)

Vabatahtlik vs väljatõrjuv protsessoriaja jagamine

Vabatahtlik protsessoriaja jagamine:

- Iga protsess annab aegajalt juhtimise üle planeerijale
 - Süsteemifunktsioon yield
 - Protsess teab ise kõige paremini, millal ta protsessori aega kõigerohkem vajab ja millal mitte
- Eeldab kõigi protsesside korrektset käitumist; ei tööta, kui mõni protsess ei loovuta kunagi oma protsessoriaega
 - kas siis sihilikult pahatahtlikul eesmärgil või
 - "õnetusjuhtumi" tõttu (näit. läheb lõpmatusse tsüklisse)

Mittevabatahtlik protsessoriaja jagamine:

- Kasutab programmeeritavat intervallkella perioodiliste katkestuste esilekutsumiseks ja planeeri väljakutsumiseks

Planeerija

- Planeerija valib valmis protsesside nimekirjast sobiva ja annab talle protsessoriaja
- Planeerimisotsuseid võidakse teha järgmistes situatsioonides:
 1. Protsess läheb tööolekust ooteolekusse
 2. Protsess läheb tööolekust valmis olekusse
 3. Protsess läheb ooteolekust valmis olekusse
 4. Protsess lõpetab töö
- Juhud 1 ja 4 on mitteväljatõrjuvad
- Muud juhud on väljatõrjuvad

Dispetšer

- Dispetšer annab juhtimise planeerija poolt valitud protsessile:
 - Kontekstivahetus
 - Kasutajatasemele lülitumine
 - Hüppamine sellele aadressile, kust programm peaks jätkuma
- Dispetšeri viivitus (*dispatch latency*) — kui kaua võtab dispetšeril aega eelmise programmi peatamine ja uue käivitamine

Plaanimise eesmärgid

- Protsessoriaja maksimaalne ära kasutamine — hoida protsessor võimalikult pidevalt töös
- Läbiaskevõime — protsesside arv, mis antud ajaühikus saab oma töö tehtud
- Valmissaamise aeg (*turnaround time*) — kui kaua aega võtab ühe protsessi valmis saamine
- Ooteaeg — kui kaua aega veedab protsess valmis järjekorras oodates
- Vastama hakkamise aeg — kui kaua võtab aega protsessi käivitamise soovist esimese väljundini jõudmiseni

Optimeerimiskriteeriumid

- Pakksüsteemid
 - Maksimeerida protsessoriaja kasutus
 - Maksimeerida läbilaskevõime
 - Minimeerida valmisaamise aeg
 - Minimeerida ooteaeg
- Interaktiivsed süsteemid
 - Minimeerida vastama hakkamise aeg
 - Kasutaja ootustele vastamine
- Reaalaja süsteemid
 - Garanteerida tähtaegade järgimine
 - Ennustatavuse tagamine

FCFS (*First Come First Served*)

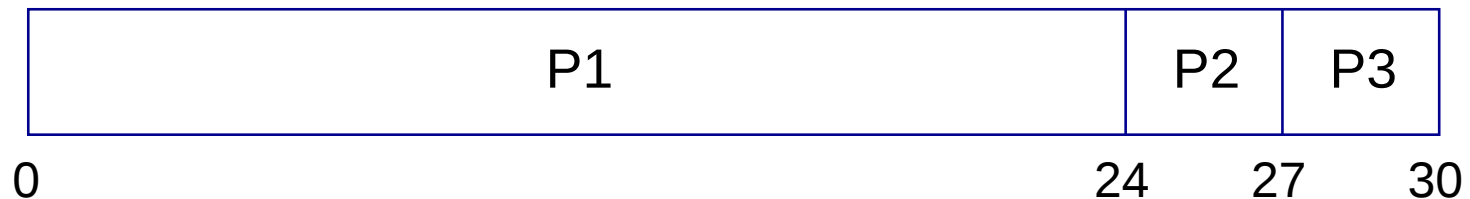
- Planeerija täidab töid saabumise järjekorras kuni valmistaamiseni
 - Modifikatsioon — kui protsess blokeerub, siis võetakse järgmine töö
- Eelised/puudused:
 - + Lihtne realiseerida
 - Keskmise ooteaeg väga varieeruv
 - Konvoiefekt
 - CPU- ja IO-seotud protsesside kehv ülekattuvus

FCFS näide

- Näide:

Protsess	P_1	P_2	P_3
Ajahulk	24	3	3

- Protsessid saabuvas järjekorras P_1, P_2, P_3 .
- Gantti diagramm:

- Ooteaeg: $P_1 = 0, P_2 = 24, P_3 = 27$
- Keskmine ooteaeg: $(0 + 24 + 27)/3 = 17$
- Saabumise järjekord P_2, P_3, P_1 , siis keskmine ooteaeg 3

SJF (*Shortest Job First*)

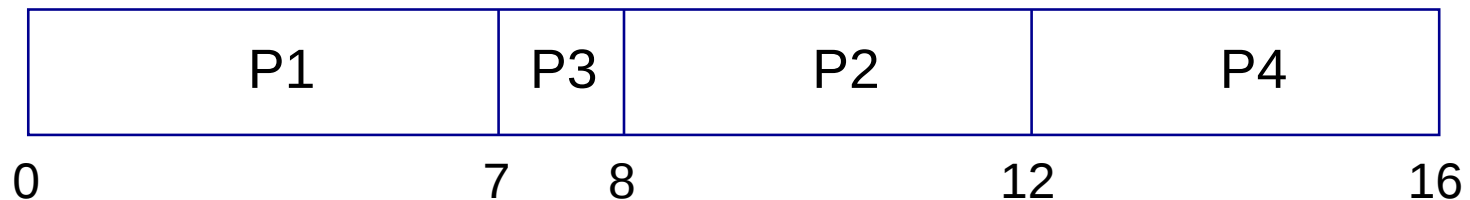
- Seome iga protsessiga järgmise protsessorisoovi ajalise pikkuse, kasutame seda lühima järgmise soovija valimiseks
- Mitteväljatõrjuv variant — protsessoriaega vägisi ära ei võeta
- Väljatõrjuv variant — kui saabub väiksema protsessoriaja sooviga protsess, siis käesolev katkestatakse
 - Seda kutsutakse ka *Shortest-Remaining-Time-First* (SRTF)
 - IO-seotud protsessid on CPU-seotud protsessidest prioriteetsamad
- Eelised/puudused:
 - + Tõestatavalt optimaalne — minimiseerib keskmise ooteaja
 - Vajaminevat protsessoriaega pole reeglina võimalik täpselt ennustada
 - Näljutusoht (*starvation*) suurtele CPU-seotud protsessidele

Mitteväljatõrjuva SJF näide

- Näide:

Protsess	Saabumisaeg	Ajahulk
P_1	0	7
P_2	2	4
P_3	4	1
P_4	5	4

- SJF (mitteväljatõrjuv)

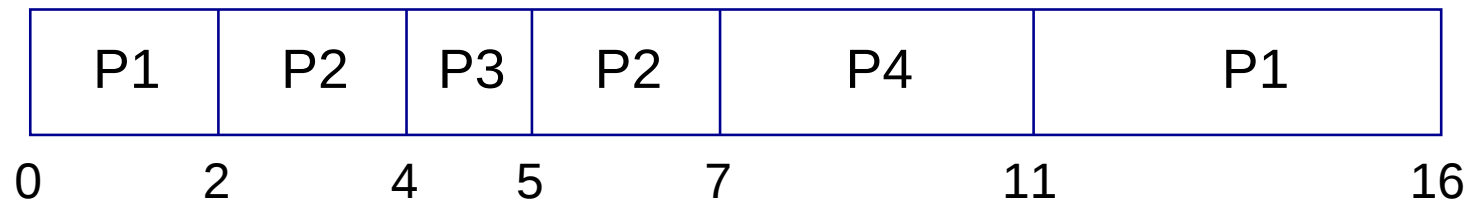
- Keskmine ooteaeg $(0 + 6 + 3 + 7) / 4 = 4$

Väljatõrjuva SJF näide

- Näide:

Protsess	Saabumisaeg	Ajahulk
P_1	0	7
P_2	2	4
P_3	4	1
P_4	5	4

- SJF (väljatõrjuv)

- Keskmine ooteaeg $(9 + 1 + 0 + 2)/4 = 3$

Järgmise ajakasutuse pikkuse hindamine

- Saame ainult ennustada varasema järgi
- Näiteks eksponentsiaalse keskmise kaudu:
 - t_n — n -le sammule kulunud tegelik aeg
 - τ_{n+1} — $n + 1$ -e sammu ennustatav aeg
 - α ($0 \leq \alpha \leq 1$)

- Defineerime:

$$\begin{aligned}\tau_{n+1} &= \alpha t_n + (1 - \alpha)\tau_n \\ &= \alpha t_n + (1 - \alpha)\alpha t_{n-1} + \dots + (1 - \alpha)^j \alpha t_{n-j} + \dots + (1 - \alpha)^{n+1} \tau_0\end{aligned}$$

- Näide — $\alpha = 1/2$, $\tau_0 = 10$

tegelik aeg (t_i)		6	4	6	4	13	13	13	...
ennustatav aeg (τ_i)	10	8	6	6	5	9	11	12	...

Prioriteedi järgi plaanimine

- Iga protsessiga seotakse prioriteet
- Prioriteedid on staatilised või dünaamilised
- Protsessori saab suurima prioriteediga protsess (sama prioriteedi korral FCFS)
- Nii väljatõrjuv kui mitteväljatõrjuv
- SJF on prioriteete kasutav, prioriteedi ennustab järgmine protsessorikasutusaeg
- Näljutamine — lahenduseks protsesside ea arvestamine
- Protsessoriaega mittesaanud protsesside prioriteete tõstetakse dünaamiliselt
 - Puudus — süsteemi ülekoormatusel keskmine ooteaeg kasvab tugevalt

Prioriteedi järgi planeerimise näide

- Näide:

Protsess	Ajahulk	Prioriteet
----------	---------	------------

P_1	10	3
-------	----	---

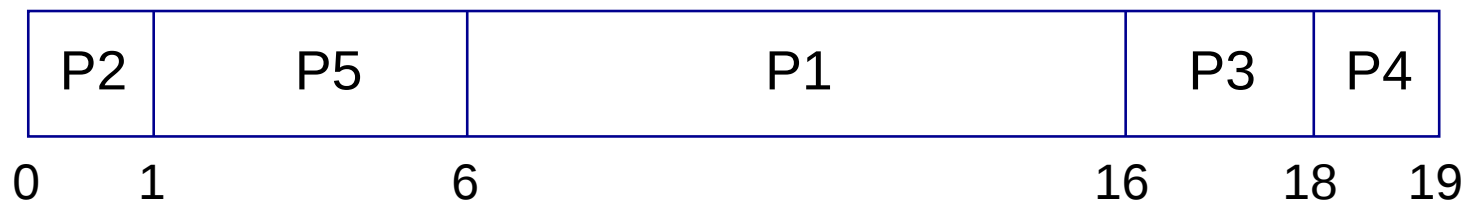
P_2	1	1
-------	---	---

P_3	2	4
-------	---	---

P_4	1	5
-------	---	---

P_5	5	2
-------	---	---

- Prioriteedi järgi plaanimine

- Keskmine ooteaeg $(6 + 0 + 16 + 18 + 1)/5 = 8.2$

Ringiratast planeerimine

- Ingl. k *Round-Robin* (RR)
- Igale protsessile antakse väike jupp protsessoriaega (ajakvant), harilikult 10 - 100 ms
- Selle aja möödudes tõrjutakse protsess välja ja pannakse valmis-järjekorra lõppu
- Kui järjekorras on n protsessi ja ajakvandi pikkus on q , siis iga protsess saab $1/n$ osa protsessoriajast kuni q ühiku kaupa korraga. Ükski protsess ei oota kauem kui $(n - 1)q$ ühikut.
- q on suur $\implies$ FIFO
- q peab olema siiski piisavalt suur kontekstivahetusega võrreldes, muidu kulub planeerimisele liiga suur osa ajast
- Veidi pikem keskmine ooteaeg kui SJF, aga parem reageerimiskiirus

Ringiratast planeerimise näide

- Näide:

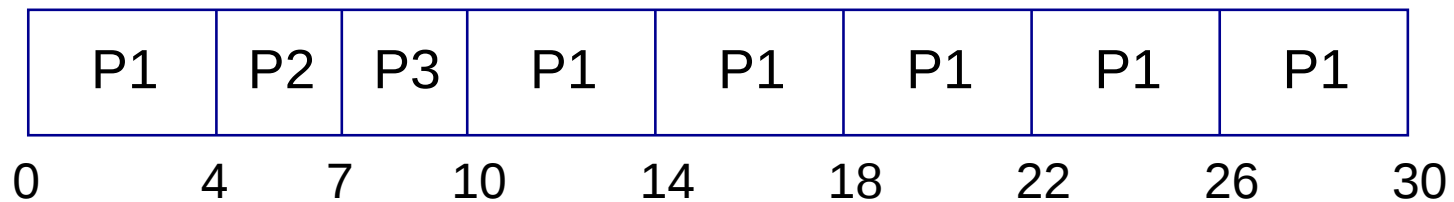
Protsess Ajahulk

P_1 24

P_2 3

P_3 3

- Ringiratast plaanimine

- Keskmine ooteaeg $(6 + 4 + 7) / 3 = 5.66$

Mitmetasemeline järjekord

- Ingl. k *multilevel queue*
- Valmis-järjekord lõhutakse mitmeks eraldi järjekorraks, milledest igal võib olla oma planeerimisalgoritm. Näiteks:
 - Esiplaan (interaktiivsed tööd) — Round Robin
 - Taustatööd (pakktöötlus) — FCFS
- Kuidas erinevate järjekordade vahel aega jagada?
 - Fikseeritud prioriteet — kõigepealt kõik esiplaanil olijad, kui neid pole, siis taustatööd väljatõrjutavalt
 - Ajakvantidega — igale järjekorrale mingi protsent kogu protsessoriajast (näiteks 80% esiplaanil olijatele RR jaoks ja 20% taustatöödele FCFS jaoks)

Mitmetasemeline tagasisidega järjekord

- Protsessil lastakse mitme järjekorra vahel liikuda (paindlikkus!)
- Arvutusmahukad kolitakse automaatselt allapoole, I/O mahukad ja vanad protsessid automaatselt ülespoole
- Konkreetse mitmetasemelise tagasisidega järjekorra defineerimiseks on vaja järgmisi parameetreid:
 - Järjekordade arv
 - Iga järjekorra sisemised planeerimisalgoritmid
 - Meetod määramaks, millal protsess kõrgema prioriteedi järjekorda ülendada
 - Meetod määramaks, millal protsess madalama prioriteedi järjekorda tagandada
 - Meetod määramaks, kuhu järjekorda protsessid algul satuvad

Mitmetasemeline tagasisidega järjekord: näide

- Kolm järjekorda:
 - Q_0 — ajakvant 8 millisekundit
 - Q_1 — ajakvant 16 millisekundit
 - Q_2 — FCFS
- Planeerimine
 - Uued protsessid lisatakse järjekorra Q_0 lõppu
 - Q_0 (ja Q_1) sees valitakse täitmiseks järjekorra esimene
 - Q_0 sees antakse aega 8 ms, kui selle jooksul tööd tehtud ei saa, pannakse Q_1 lõppu
 - Kui Q_0 on töödeldud, aetakse aega Q_1 protsessidele. Kui protsessile ei piisa ka 16 ms kvandist, pannakse ta Q_2 lõppu
 - Q_2 sees kasutatakse FCFS (selle protsessoriaja sees, mis Q_0 ja Q_1 poolt üle jääb)

Loterii-planeerimine

- Igale protsessile antakse mingi arv loteriipileteid
- Iga ajakvandi eel loositakse juhuslikult "võitev"pilet, mille omanik saab selle ajakvandi jagu protsessoriaega
- Keskmiselt saab iga protsess protsessoriaega proportsionaalselt piletite arvuga
- Lühikestele/kõrgeprioriteedilistele protsessidele anname rohkem pileteid ning pikematele/madalaprioriteedilistele vähem
- Näljutuse vältimiseks saab iga protsess vähemalt ühe pileti
- Süsteemi üldkoormus jaotub ühtlaselt protsesside vahel

Reaalajaline planeerimine

- Range reaalaeg — kriitilise protsessi mingi lõik tuleb garanteeritult mingi aja jooksul täita
 - Ressursside reserveerimine
 - Ei salvestusseadmeid ega virtuaalmälu
- Mitterange reaalaeg — kriitilised protsessid peavad olema prioriteetsemad kui mittekriitilised
 - Protsesside ebavõrdsus, isegi näljutamine
 - Ajas mittevähenev prioriteet
 - Dispetšeri viivitus peab minimaalne olema
- Väljatõrjumispunktid vs iseennast väljatõrjuv tuum
- Prioriteedi inversioon ja prioriteedi pärimine

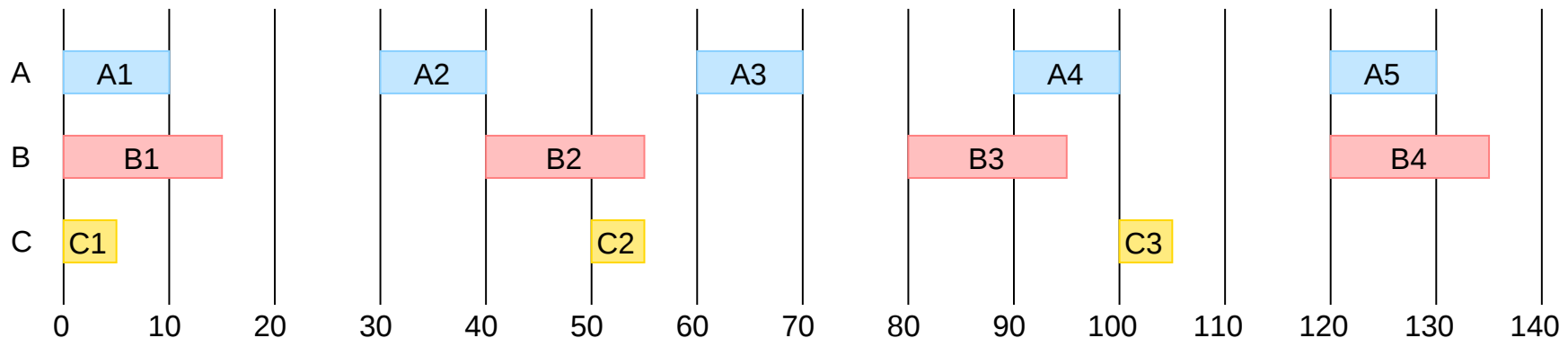
Reaalajaline planeerimine

- Olgu i -nda protsessi periood P_i ning tema kestus C_i , siis süsteem on planeeritav, kui

$$\sum_{i=1}^m \frac{C_i}{P_i} \leq 1$$

- Näide:

Protsess	A	B	C	
Period	30	40	50	$\frac{10}{30} + \frac{15}{40} + \frac{5}{50} = 0.808$
Kestus	10	15	5	

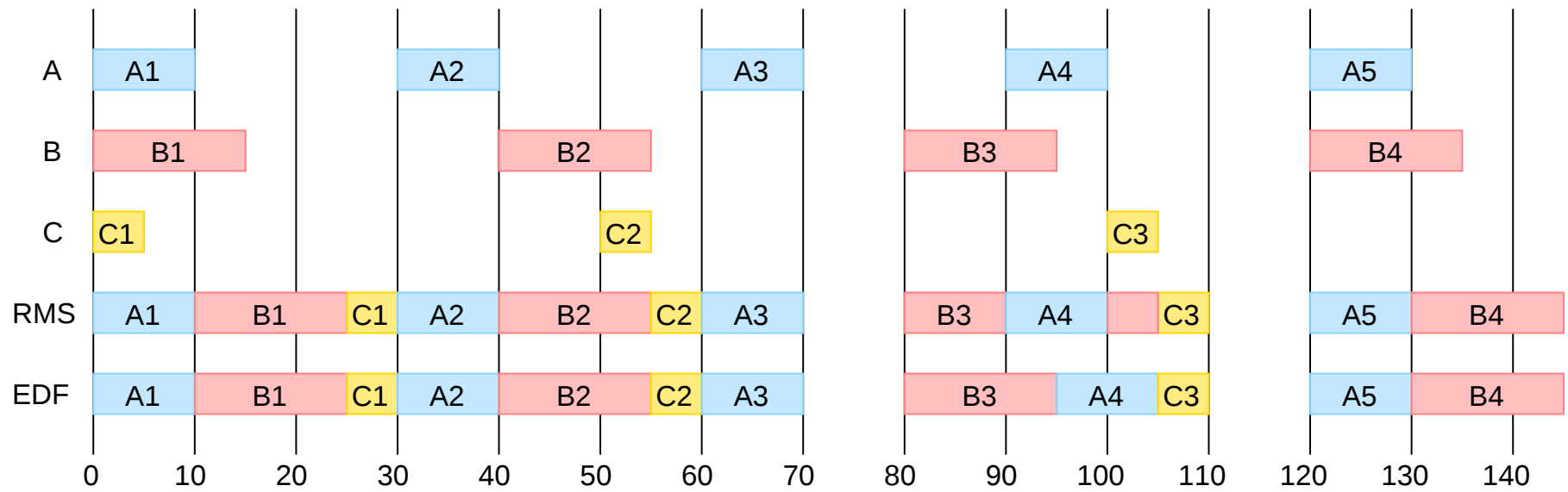
RMS (*Rate Monotonic Scheduling*)

- Staatileine reaalaaja planeerimisalgoritm väljatõrjutavatele perioodiliste protsessidele
- Iga protsessiga seotakse fikseeritud prioriteet, mis on pöördvõrdeline tema perioodiga
- Kasutatav, kui on täidetud järgmised tingimused:
 - iga perioodiline protsess lõpetab oma perioodi jooksul
 - ükski protsess ei sõltu teisest
 - iga protsess vajab kõigil täitmistel sama palju aega
 - mitteperioodilistel protsessidel puudub tähtaeg
 - (protsesside väljatõrjumine toimub hetkeliselt)
- On tõestatavalt optimaalne staatiliste planeerimisalgoritmide hulgas

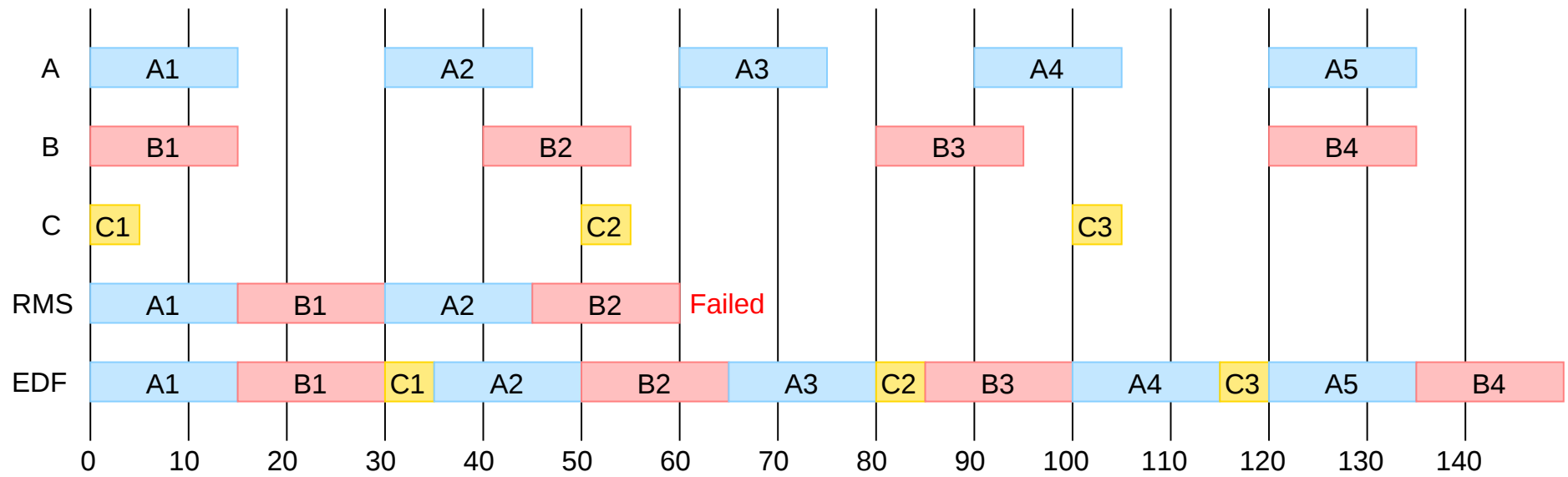
EDF (*Earliest Deadline First*)

- Dünaamiline reaalaja planeerimisalgoritm väljatõrjutavatele protsessidele
- Protsessid ei pea olema perioodilised ja ka täitmisaeg võib erinevatel täitmisetel olla erinev
- Enne protsessoriaja küsimist teatab protsess oma kestuse ja tähtaja
- Alati valitakse lähima tähtajaga protsess
- Kui saabub jooksvast protsessist lähema tähtajaga protsess, siis jooksev tõrjutakse välja

RMS vs EDF näide (1)

RMS vs EDF näide (2)

- RMS töötab garanteeritult ainult juhul, kui

$$\sum_{i=1}^m \frac{C_i}{P_i} \leq m(2^{1/m} - 1)$$

- EDF töötab garanteeritult iga planeeritava süsteemi korral

Planeerimine mitme protsessoriga süsteemides

- Planeerimine on keerulisem, kui masinas on mitu protsessorit
- Homogeensed protsessorid (SMP)
- Koormuse jagamine
- Üks või mitu valmis-järjekorda?
- Asümmeetrilised süsteemid — ainult üks protsessor puudutab süsteemseid struktuure, andmete jagamist on vähem vaja
- Protsesside migreerimine ühelt protsessorilt teisele

Näide: Solaris

- Prioriteedi järgi planeerimine
- 4 prioriteediklassi:
 - Reaalaja
 - Süsteemi (tuuma lõimed, väljatõrjuvad + prio)
 - Interaktiivsed
 - Ajajaotus (vaikimisi)
- Igal protsessil algul 1 LWP, LWP-d pärivad prioriteedi protsessilt
- Ajajaotusklassis mitmetasemeline tagasisidega planeerimine dünaamiliste prioriteetidega
- Interaktiivne klass: ajajaotussüsteem, kus aknasüsteemi rakendustel on suurem prioriteet
- Klasside sisestest prioriteetidest valitakse globaalselt kõrgeim

Näide: Windows 2000

- Väljatõrjuv prioriteetidel baseeruv ajakvantidega süsteem
- 32 prioriteeditaset, igale oma järjekord
 - 0 — mäluhaldus
 - 1-15 — harilik klass
 - 16-31 — reaalaajaklass
- Win32 API defineerib 6 prioriteediklassi:
 - Reaalaja
 - Kõrge
 - Kõrgem kui normaalne
 - Normaalne
 - Alla normaalse
 - Idle
- Igas klassis omaette 7 suhtelise prioriteedi taset (kokku 6×7 tabel prioriteetidega)
- Esiplaani aknaga protsess saab boonust

Näide: Windows 2000

Win32 process class priorities							
Win32 thread priorities		Realtime	High	Above normal	Normal	Below normal	Idle
	Time critical	31	15	15	15	15	15
	Highest	26	15	12	10	8	6
	Above normal	25	14	11	9	7	5
	Normal	24	13	10	8	6	4
	Below normal	23	12	9	7	5	3
	Lowest	22	11	8	6	4	2
	Idle	16	1	1	1	1	1

Näide: Linux

- Tööd on jaotatud kolme planeerimisklassi:
 - Reaalaja FIFO (SCHED_FIFO)
 - Reaalaja RR (SCHED_RR)
 - Ajajaotus RR (SCHED_OTHER)
- Reaalaja klassi kuuluvatel töödel prioriteet *rt_priority* 1 – 99
 - Kõigil ajajaotus klassi kuuluvatel töödel sama prioriteet 0
- RR klassidesse kuuluvatel töödel on *nice* väärtus -20 – +19 (vaikimisi 0), millele vastab prioriteet $priority = 20 - nice$
- RR klassidesse kuuluvatel töödel on ka ajakvant *counter*
 - Töö loomisel jagatakse vanema ajakvant lapse ja tema vahel

Näide: Linux

- Planeerimine toimub prioriteetide järgi kasutades headusväärtust *goodness*

- kui töö kuulub reaalaaja klassi, siis

$$goodness = 1000 + rt_priority$$

- kui töö kuulub ajajaotus klassi, siis

$$goodness = counter ? (counter + priority) : 0$$

- antakse natuke boonust, kui kasutab samu mälulehekülgi
 - suurem boonus, kui on samas protsessoris (SMP korral)
- kui kõigil valmisjärjekorras töodel $goodness = 0$, siis arvutatakse uued ajakvandid

$$counter = \frac{counter}{2} + priority$$